

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

4618

1301

۲

۱۹۴

ص ۱

www.ketabo.ir

سیری در جامعیت قرآن

www.ketab.ir

سرشناسه: کریمپور قراملکی، علی
عنوان و نام پدیدآور: سیری در جامعیت قرآن / نگارش علی کریمپور قراملکی
مشخصات نشر: تهران: قلم ادب، ۱۳۹۷-
مشخصات ظاهری: ۱۶۶ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۶۴-۲۶-۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتابخانه: ص. ۱۹۵-۱۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس
موضوع: قرآن-جامعیت
موضوع: قرآن-بررسی و شناخت
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ / ۹ ک ۴ / BBR ۶۵/۴
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی: ۹۷۶۴۳۷۴

انتشارات ادب

قیم / خ / بیت ۱... بررسی نجفی / پاساژ قدس / طبقه بالا

پلاک ۱۸۸ / نشر ادب / صدرالادبانی

E-mail: odaba1388@yahoo.com

تلفن: ۳۷۷۴۴۶۸۴ / ۳۷۷۴۲۰۱۹ - فاکس: ۳۷۷۴۰۴۸۰

سیری در جامعیت قرآن

ناشر: ادب

مؤلف: علی کریمپور قراملکی

سید شهرام صدرالادبانی

نوبت چاپ: دوم

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ ش

چاپ: احسان

قطع و تعداد صفحات: رقعی / ۱۹۶ صفحه

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۶۴۶۴ - ۲۶ - ۸

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

فهرست عناوین

۱۱	پیشگفتار.....
۱۳	فصل اول: کلیات و پیش نیازها.....
۱۵	پیشینه تحقیق:.....
۱۶	اهمیت و ضرورت تحقیق:.....
۱۶	طرح و بیان مسأله:.....
۱۷	فرضیه تحقیق:.....
۱۸	جایگاه قرآن و رویکردهای مختلف آنان.....
۲۲	الف. مرحله نخستین: حضور معنوی و روحی؛.....
۲۲	ب. مرحله دوم: حضور اجتماعی و عملی؛.....
۲۳	ج. مرحله سوم: حضور علمی و نظری؛.....
۲۴	مفهوم جامعیت و کمال.....
۲۵	جامعیت قرآن در اصطلاح.....
۲۷	ظاهر و باطن در مفهوم.....
۲۹	ظاهر و باطن در اصطلاح قرآن.....
۲۹	دو رویکرد در تبیین ظاهر قرآن:.....
۲۹	الف. نظریه قرائت و تلفظ؛.....
۳۰	ب. نظریه معنا و مفاد ظاهری لفظ؛.....
۳۱	روش‌های اصطیاد جامعیت قرآن.....
۳۲	اول: روش‌های درون دینی؛.....
۳۲	دوم: روش‌های بیرون دینی:.....
۳۲	الف. روش گستره تاریخی قرآن؛.....
۳۳	ب. روش عقلی و نظری؛.....
۳۳	ج. روش تعیین انتظار بشر از قرآن و دین؛.....
۳۴	رابطه جامعیت قرآن و قلمرو دین.....
۳۸	رابطه میان قرآن و علوم معصومین <small>علیهم‌السلام</small>

۳۸ ۱. آیات قرآن، به عنوان نمونه:

۴۲ ۲. احادیث اسلامی:

فصل دوم: جامعیت قرآن از منظر فقها ۴۷

۴۹ الف. جامعیت قرآن نزد فقهای اهل سنت

۵۴ ب. جامعیت نزد فقهای شیعه

۵۴ ط. اثبات جامعیت:

۵۴ الف. فاعده عدم خلو واقعه‌ای از حکم شرعی؛

۵۵ ب. احکام ثابت و احکام متغییر؛

فصل سوم: جامعیت قرآن از منظر مفسران ۵۷

۵۹ دیدگاه صحابه مفسر و تابعین

۶۰ دیدگاه مفسران بعدی و نظرات متفاوت آنها

۶۰ ۱. دیدگاه افراطی و حداکثری (گست‌دگی قرآن در همه علوم و روشها)

۶۱ ۱-۱ تاریخچه قول به حداکثری

۶۳ ۲-۱ سخنان صاحبان اندیشه حداکثری

۶۳ الف. نظر بدرالدین زرکشی؛

۶۳ ب. نظر آلوسی بغدادی؛

۶۵ ج. نظر شیخ محمد سبزواری؛

۶۵ د. نظر ملا محسن فیض کاشانی؛

۶۶ و. نظر ابو حامد غزالی؛

۶۸ ز. نظر صدرالمتألهین شیرازی؛

۶۸ ح. نظر ابوالفضل المرسی؛

۶۹ ط. نظر سلطان الواعظین شیرازی؛

۷۰ ی. نظر برخی از متأخران؛

۷۱ دلیل برخی از معاصرین در اثبات جامعیت قرآن:

۷۳ ۲. دیدگاه تفریطی و حداقلی (تمامیت در ذکر کلیات و بیان ارزشها)

۷۴ ۳. دیدگاه اعتدالی

۷۵ ۱. جامعیت در قلمرو هدایت و تربیت

- الف. نظر علامه طباطبائی: ۷۵
- تفسیر آیه ۳۸ از سوره انعام: «مَا فَرَّقْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» ۷۶
- تفسیر آیه ۵۹ سوره انعام: «وَأَلَّا رَطَبٌ وَلَا يَأْسُ إِلَّا فِي كِتَابِ مُبِينٍ» ۷۷
- تفسیر آیه ۸۹ سوره نحل: «وَوَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَيِّدًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَ...» ۷۹
- نتیجه گیری: ۸۰
- ب. نظر شیخ محمد عبده، ۸۲
- ج. نظر محمد عزه دروزه، ۸۲
- د. نظر صاحب تفسیر نمونه، ۸۳
- و. نظر استاد جوادی آملی، ۸۵
- ز. نظریه استاد مصفت، ۸۶
۲. جامعیت در قلمرو بیان هـ صالح انسانها ۸۷
- نظریه ابی السود، ۸۸
- نظریه محمد مصطفی مرتضی (۱-۱۸-۱۹۴۵ م): ۸۸
- نظریه سید قطب، ۸۸
۳. جامعیت در قلمرو فهم مخاطبین ۸۹
- نظریه استاد حسن زاده آملی، ۸۹
- نظریه استاد محمد تقی جعفری، ۹۰
- نظریه دکتر صادقی صاحب تفسیر الفرقان، ۹۱
- نظریه استاد مطهری، ۹۳
- نظریه امام خمینی ره، ۹۴
- تحلیل و بررسی این نظریه ۹۵
۴. جامعیت قرآن در قلمرو شرع و احکام آن ۹۸
- نظریه فخر رازی، ۹۸
- نظریه زمخشری و تابعان وی، ۱۰۰
- نظریه طبرسی و شیخ طوسی، ۱۰۱
- نظریه دیگر آیه الله محمد صادقی، ۱۰۲
- تحلیل و بررسی این نظریه ۱۰۳
- استدلال به سخنان معصومین علیهم السلام ۱۰۳
- الف. احادیثی که در آنها، تبیان و تفصیل به کار رفته است ۱۰۴

- ب. روایاتی که در آنها، قرآن به عنوان منبع و محل مراجعه مردم معرفی گشته است. ۱۰۵.....
- ج. نقل سخنی از حضرت علی علیه السلام در وصف قرآن؛ ۱۰۶.....
- تحلیل و ارزیابی احادیث بالا: ۱۰۷.....
- الف- توجه به قرائن مذکور و سیاق در حدیث؛ ۱۰۷.....
- ب- توجه به نوع دستاوردهای نزول قرآن؛ ۱۰۷.....
- ج- توجه به خود مدعیان جامعیت؛ ۱۰۸.....
- د- توجه به سطوح مختلف قرآن؛ ۱۰۸.....
- آیات استشهادی بر جامعیت قرآن. ۱۰۹.....
- تحلیل آیه ۸۹ سوره نحل: ۱۱۱.....
- نقد و بررسی ۱۱۳.....
- ب. آیاتی که دین اسلام را به عنوان دین جهانی معرفی می کنند. ۱۱۶.....
- ج. آیاتی که دستورات قرآن را ابدی و جاودانه تبیین می نماید؛ ۱۱۶.....
- د. آیاتی است که به علوم مختلف اشاره می کنند. ۱۱۷.....
- نقد و بررسی دلایل قرآنی بر جامعیت حداکثری قرآن. ۱۱۹.....
- الف. توجه به اهداف قرآن؛ ۱۱۹.....
- ب. عدم امکان اخذ ظواهر آیات استشهادی؛ ۱۲۰.....
۱. خلاف بداهت؛ ۱۲۰.....
۲. تعارض با ظهور آیات دیگر؛ ۱۲۰.....
۳. نفی ظهور حداکثری توسط خود مفسران؛ ۱۲۱.....
- پیامدهای نظریه حداکثری جامعیت. ۱۲۲.....
- الف. تفسیر به رأی؛ ۱۲۳.....
- ب. در معرض تغییر و تبدیل؛ ۱۲۳.....
- ج. اراده معانی کثیر گاه متضاد از الفاظ؛ ۱۲۳.....
- د. تعصب، جمود و تهمت؛ ۱۲۳.....
- ه. وجود هدف خاص در بیان مثال های علمی در قرآن؛ ۱۲۳.....
- بیان دلایل عقلی در اثبات جامعیت. ۱۲۴.....
- الف. برهان خاتمیت. ۱۲۴.....
- تحلیل و ارزیابی دلیل خاتمیت: ۱۲۵.....
- ب. برهان لطف. ۱۳۰.....
- نقد و بررسی دلیل مذکور. ۱۳۱.....

- ج. برهان تکامل دین ۱۳۴
 نقد و بررسی دلیل تکامل دین ۱۳۵
 د. جامعیت علوم پیامبر ﷺ و ائمه علیهم السلام ۱۳۷
 نقد و بررسی: ۱۳۸

فصل چهارم: دلایل قائلین به نفی جامعیت ۱۴۱

- الف. نوع انتظار بشر از قرآن ۱۴۴
 نقد و بررسی دلایل مذکور ۱۴۵
 ب. فقدان برنامه‌ها و عناوین حقوقی در قرآن ۱۴۸
 تحلیل و ارزیابی نظریه مطرح شده: ۱۴۹
 الف. آزادی انتخاب دین ۱۴۹
 ب. آزادی اندیشه و بیان ۱۵۰
 ج. برابری و مساوات ۱۵۲
 د. منادی عدل و قسط در میان انسانها ۱۵۲
 آداب میهمانی؛ ۱۵۴
 برنامه‌های لازم در تشکیل مجالس و اداره آن و در رابطه با کیفیت برخورد با دیگران؛ ۱۵۵
 سایر برنامه‌های زندگی؛ ۱۵۵
 چگونگی رفتار فرد در جامعه اسلامی؛ ۱۵۵
 حفظ محیط زیست؛ ۱۵۶
 ج. ناسازگاری قول به جامعیت قرآن با عقل انسانی و تجربه‌های او ۱۵۸
 بررسی و ارزیابی نظریه مذکور ۱۵۸
 جایگاه والای عقل در قرآن؛ ۱۵۹
 تبیین مفهوم جامعیت؛ ۱۵۹
 ارزش‌گذاری تجربه در قرآن؛ ۱۶۰
 د - نیامدن علومی مانند علوم ریاضی، فیزیک و شیمی در قرآن: ۱۶۱
 نقد و بررسی نظریه مذکور ۱۶۱

فصل پنجم: نگاهی به سخنان قائلین به نفی جامعیت ۱۶۵

۱. دیدگاه دکتر پیمان و سخنان او: ۱۶۶
 نقد و بررسی دلایل آقای پیمان: ۱۶۷

- ۱۶۸.....نقد دلیل اول:
- ۱۶۹.....نقد دلیل دوم:
- ۱۷۰.....نقد دلیل سوم:
- ۱۷۰.....نقد دلیل چهارم:
- ۱۷۱.....۲. دیدگاه دکتر سروش و نقد و بررسی آن:
- ۱۷۲.....نقد و بررسی دلیل ایشان:
- ۱۷۲.....بررسی مورد اول:
- ۱۷۴.....بررسی مورد دوم:
- ۱۷۴.....بررسی مورد سوم:
- ۱۷۶.....بررسی مورد چهارم:

فصل ششم: معیارهای جامعیت در قرآن..... ۱۷۹

- ۱۸۱.....الف. مطابقت با فضا:
- ۱۸۲.....ب. سهولت و انعطاف پذیری:
- ۱۸۲.....ج. توان پاسخگویی به سولات بشری:
- ۱۸۳.....د. شایستگی همگانی و جاودانگی:
- ۱۸۴.....ه. همسویی با انسان:
- ۱۸۵.....و. همگونی اجزای دین:
- ۱۸۵.....ز. نگاه همه جانبه‌ای:
- ۱۸۶.....ه. فرا روزی و آینده نگری:
- ۱۸۷.....ط. عقلانی بودن:
- ۱۸۸.....ی. تفقه و اجتهاد:
- ۱۹۰.....منابع و مأخذ.....

پیشگفتار

«قلمرو قرآن» یا موضوع «جامعیت قرآن» یکی از بحث‌های بسیار مهم در عرصه دین و علوم اسلامی به خصوص در مباحث قرآن‌شناسی به شمار می‌رود. از دیر باز مسلمانان، قداست و احترام خاصی به قرآن قایل بودند. آنان در مقابل جذبه و دل‌نشینی قرآن همیشه سر تعظیم فرود آورده و انواع کوششی که باعث گسترش معارف آن می‌گردید، از انجام آنها دریغ نمی‌کردند و با تمام مساعی در پی رفع موانع و پیش‌گیری از آنها بودند.

به مرور زمان، در اثر ارتباط با علم و دانش ملل دیگر نقاط عالم و متون دینی آنان، مسلمانان ضرورت دیدند در ابعاد گوناگون قرآن به مطالعه و بررسی آن هم برخیزند. مسلمانان به موازات آن، دست به تحقیقات گسترده‌تری زدند و موفق شدند علمی را با عنوان «علوم قرآنی» پایه‌ریزی و پدید بیاورند. با گشوده شدن این موضوع، بحث‌های متنوعی پیش روی اندیشمندان مسلمان مطرح شد که از جمله آنها، بحث «اعجاز قرآن» بود. بدیهی است که موضوع «قلمرو قرآن» هم بحثی است که در لابلاهی مباحث اعجاز قرآن از ناحیه عالمان مسلمان مطرح گردیده است.

به بیان دیگر، در حالی که اروپا در خواب قرون وسطایی فرو رفته و با تشکیل دادگاه‌های تفتیش عقاید (انگیزاسیون) در صدد تحمیل تفکرات خود بر دانشمندان مغرب زمین روزگار خود بود، و عالمان خود را میان انتخاب مرگ و یا تجدید نظر در دیدگاه خویش و پذیرش افکار مورد قبول کلیسای قرار می‌داد،^۱ در سرزمین اسلامی در اثر دعوت به علم از سوی قرآن و تشویق عالمان توسط رسول الله ﷺ و ائمه معصومین علیهم السلام به خصوص حضرت علی علیهم السلام و امام باقر و امام صادق علیهم السلام، دانش‌های بشری در دامن پر مهر اسلام رشد و نمو پیدا کرد. به طوری که پس از گذشت چهار قرن، جهان اسلام پرچم علم و تمدن بشری را به دست گرفت و به پیش تاخت.

پر روشن است که همین نزدیکی و تقارن قرآن و علم به هم بود که توجه مسلمانان را، به مطالب علمی قرآن و معارف مختلف آن معطوف داشت، و در همین راستا بود که دیدگاه‌های متفاوتی پیرامون علوم قرآنی به خصوص در رابطه با علوم تجربی و طبیعی و ارتباط آنها با قرآن میان دانشمندان پدید آورد. اینک در این پژوهش قرآنی بر آن هستیم تا این نظریه‌ها را بررسی کرده و دیدگاه‌های صاحب نظران را در این باره نقل و بیان نماییم.

۱. ایان باربور، رابطه علم و دین، ص ۱۰ به بعد